

Akademik Atıf Dizinleri ile Savaş

The War of Academia with Citation Indexes

Umut AL* İrem SOYDAL**

Öz

Atıf dizinlerinde bulunan dergilerde yayın sahibi olma konusu akademik tartıştığı konular arasında yer almaktadır. Bu tartışmanın ortaya çıkmasındaki en temel neden, akademideki kişilerin yayın sayıları ile değerlendirilmesi gerektiğini savunan yaklaşımın mevcut uygulamalarda yaygın şekilde kullanılmasıdır. Özellikle çeşitli üniversitelerdeki akademik yükseltmelerdeki ölçütler atıf dizinleri kapsamında yayın yapmayı olmazsa olmaz bir koşul olarak öne çıkarmaktadır. Atıf dizinleri kapsamındaki dergilerde yayın sahibi olmaya yönelik motivasyon sadece akademik yükseltmelerle sınırlı değildir. Akademik yükseltme ölçütlerinin dışında, Türkiye’de atıf dizinleri kapsamında yayın yapmak çeşitli şekillerde teşvik edilmektedir. Bu teşvik mekanizmaları içinde ilk akla gelenler arasında bu dizinlerde yayın yapmış kişilere yurt dışındaki etkinliklere (kongre, sempozyum gibi) katılım desteği sağlanması ve Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik Programı kapsamında para verilmesi yer almaktadır. Bu teşvikler Türkiye adresli yayın sayısında gözle görülür şekilde artış olmasını da beraberinde getirmektedir. Özellikle son 20 yıllık süre incelendiğinde Türkiye, atıf dizinleri kapsamındaki yayın sayısı en çok artan ülkelerin başında gelmektedir. Öte yandan atıf dizinlerinin ortaya çıkış amacı ve kullanımının dikkatli şekilde gözden geçirilmesi ve zaman içinde yaşanan değişimlerin iyi şekilde anlaşılması gerektiği açıktır. Dünyada atıf dizinleri yaygın olarak bilgiye erişmek amaçlı kullanılmaktadır. Türkiye’de ise bilgiye erişmek amaçlı kullanımdan performans ölçümüne doğru giden bir yönelim olduğu dikkat çekmektedir. Ülkemizdeki performans değerlendirmesi ile ilgili mevcut uygulamalar dünyadaki değişim ve gelişmelerden bağımsız olarak günlük kararlara dayalı olarak şekillenmekte ve bu yaklaşım birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Her ne kadar belli konularda geçmişe göre ilerleme olduğu görülse de, mevcut uygulamalar hâlâ niceliğin ön planda tutulduğunu, disiplinlerarası farklılıklar dikkate alınmadan akade-

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, umutal@hacettepe.edu.tr

** Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, soydal@hacettepe.edu.tr

misyenlerin değerlendirildiğini göstermektedir. Bu çalışmada genel hatlarıyla atıf dizinlerinin ne olduğu, hangi amaçlarla kullanıldığı, zaman içindeki değişimin kimleri nasıl etkilediği, Türkiye’de atıf dizinleri temel alınarak yapılacak değerlendirmelerde nelere dikkat edilmesi gerektiği konuları tartışılmaktadır. Ayrıca çalışma kapsamında, üniversitelerde gerçekleştirilen atama ve yükseltmelerde uygulanan ölçütlerde atıf dizinlerindeki yayınların ne ölçüde rol oynadığı ele alınmakta ve akademisyenlerin ne şekilde değerlendirilmesi gerektiğine yönelik birtakım öneriler sunulmaktadır.

Anahtar sözcükler: atıf dizinleri, bilimsel yayımlar, akademisyenlerin değerlendirilmesi, Web of Science, akademik yükseltme

Abstract

One of the hot topics that has been discussed within the academia is publishing articles in journals that are listed in citation indexes. The main reason for the emergence of this debate is some widely used approaches that defend the idea of evaluating academic staff according to the number of articles that they publish. Especially in some universities, having articles listed in citation indexes is one of the prominent prerequisites for the academic advancement. The motivation for publishing articles that are covered by citation indexes is not limited with the academic advancement criteria only. In Turkey, besides these criteria, to write articles indexed in citation indexes is encouraged in various other ways. Giving financial support to those who have articles indexed in citation indexes to make their participation possible in the activities (conference, symposium, etc.) that are held in abroad and to give money under the Incentive Program for International Scientific Publications. These incentives cause a significant increase in the number of articles with affiliations in Turkey. Turkey has increased the number of articles indexed in citation indexes remarkably within the last 20 years. Yet, it is obvious that a careful review of the emergence and the purpose of citation indexes, and the changes in the citation indexes occurring over time, are needed. Citation indexes are widely used to get access to information around the world. However, in Turkey, it is noteworthy that the aim of using citation indexes is increasingly being oriented towards performance evaluation rather than accessing information. Current practices related to performance evaluation in our country are based on some daily decisions regardless of the changes and the developments in the world. This approach brings along several problems. Although some progress is observed in certain issues, current practices show that quantity still comes first and the performance evaluations of the academic staff is still performed on the basis of number of publications and citations thereto regardless of the differences among the disciplines. In this study, the definition and the purpose of the use of citation indexes were delineated. Moreover, changes in time, effects of these changes and the issues that should be taken into consideration in Turkey for the evaluations based on citation indexes were discussed. In addition, the question of to what extent articles indexed in citation indexes play a role on the academic advancement criteria was discussed and some recommendations related to the evaluation of academic staff for the academic advancement were presented.

Keywords: citation indexes, scientific publications, evaluation of academic staff, Web of Science, academic advancement

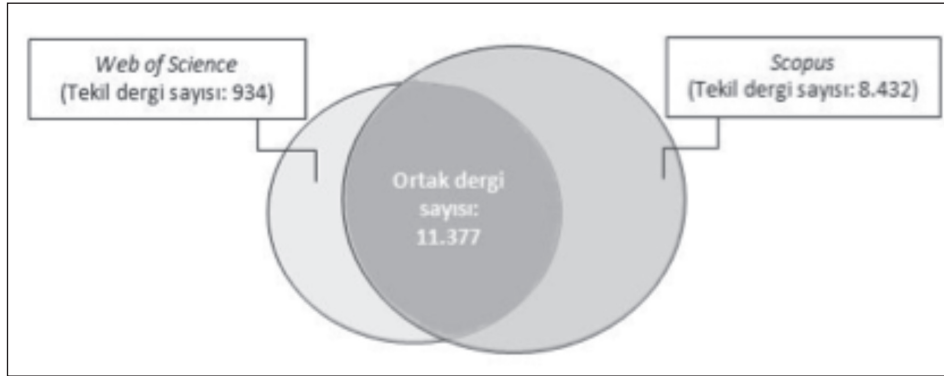
Giriş

Türkiye’de akademik yapının atıf dizinleri (citation indexes) ile tanışması batının bu dizinleri ortaya koymasından oldukça sonra gerçekleşmiştir. Literatürde sıklıkla atıf verildiği üzere, ilk atıf dizinleme örneği *Shepard’s Citations* adlı kaynaktır ve bu kaynağın yayımlandığı yıl 1873’tür (Adair, 1955, s. 31). Günümüzde yaygın olarak kullanılan atıf dizinlerinin başında gelen *Science Citation Index (SCI)* ise ilk sürümünü 1961 yılında yayımlamıştır (Baird ve Oppenheim, 1994, s. 5). Bilgiye erişmek için bir araç olarak kullanılan bu kaynağa ilerleyen zamanlarda yenileri eklenerek *Social Sciences Citation Index (SSCI)*, *Arts and Humanities Citation Index (AHCI)*, *Conference Proceedings Citation Index- Science*, *Conference Proceedings Citation Index- Social Science & Humanities*, *Book Citation Index- Science*, *Book Citation Index- Social Sciences & Humanities* gibi birçok kaynak tek bir platform altında kullanıcıların hizmetine sunulmuştur. Söz konusu platform *Web of Science* adıyla anılmaktadır ve Thomson Reuters adlı ticari bir şirketin ürünüdür (bkz. Şekil 1). Aynı ticari yapı yukarıda bahsedilen atıf dizinlerinin yanı sıra *BIOSIS Citation Index*,¹ *Chinese Science Citation Database*,² *SciELO Citation Index*,³ *Data Citation Index*⁴ gibi birçok farklı kaynağı da kullanıcıların hizmetine sunmaktadır.

Şekil 1. *Web of Science* Ara Yüzü

- 1 *BIOSIS Citation Index* yaşam bilimleri ve biyomedikal alanlarındaki dergi, toplantı, patent ve kitapları içermektedir.
- 2 *Chinese Science Citation Database* Çin Halk Cumhuriyeti’nde yayımlanan 1200 çekirdek dergideki makalelere ilişkin atıfları ve bibliyografik kayıtları kullanıma sunan bir veri tabanıdır.
- 3 Açılımı *Scientific Electronic Library Online Citation Index* olan *SciELO Citation Index Latin America*, içerik olarak Portekiz, İspanya ve Güney Afrika’daki açık erişimli dergileri kapsamaktadır.
- 4 *Data Citation Index* uluslararası veri arşivlerindeki veri setlerine ait bilgileri içeren bir dizindir.

Thomson Reuters sağlamış olduğu atıf veri tabanları ile zaman içinde oldukça geniş bir kullanıcı kitlesine sahip olmuştur. Hiç şüphesiz atıf dizinlerinin akademik yapı içerisinde bu denli popüler konuma ulaşmasında, uzun yıllar atıf dizinleme konusunda tek kaynak konumunda bulunmasının önemli rolü vardır. Bu ticari yapının atıf dizinleme konusunda tekel konumundan uzaklaşması 2004 yılında *Scopus* ve *Google Scholar* adlı platformların ortaya çıkması ile olmuştur (Bakkalbasi, Bauer, Glover ve Wang, 2006). Elsevier yayınevini ürününü olan *Scopus*, 2014 yılı itibariyle 20.000'den fazla hakemli dergiyi kapsamaktadır (Elsevier, 2014) ve bu sayı *Web of Science* platformundaki dergi sayısı ile karşılaştırıldığında daha yüksektir. *Web of Science* platformundaki dergi sayısı 13.000'den azdır (Center for Research Libraries, 2014). Hem *Scopus* hem de *Web of Science* tarafından ortak dizinlenmekte olan çok sayıda dergi olduğu da unutulmamalıdır. Center for Research Libraries (2014) adlı yapı veri tabanlarındaki dergileri karşılaştırmakta ve hangi veri tabanında ne kadar tekel dergi olduğunu göstermektedir. Buna göre çakışma oranları incelendiğinde, *Web of Science* kapsamındaki dergilerin %92'sinin *Scopus*'ta yer aldığı saptanmıştır (bkz. Şekil 2).

Şekil 2. *Web of Science* ve *Scopus*'taki Dergi Sayıları
(Center for Research Libraries, 2014)

Araştırmacılar *Web of Science*, *Scopus* ve *Google Scholar* gibi kaynaklardan kendilerine yapılan atıfları izleyebilmektedir. Ancak ülkemizdeki performans değerlendirmelerinde bu yapıların aynı ağırlıkta kullanılmadığı ve *Web of Science* dışındaki platformların çoğunlukla görmezden gelindiği bir gerçektir. Bu noktada atıf dizinlerinin kullanım amaçlarının sorgulanması gerekmektedir.

Atıf dizinleri farklı kesimler tarafından farklı amaçlar için kullanılabilir. Bu dizinler yapılacak araştırmalara arka plan sağlayacak literatürü elde etmek için kullanılabilirler gibi, atıfları izlemek suretiyle ilgilenilen konudaki kaynakları gözden geçirmeye de olanak sağlamaktadır. Öte yandan bibliyometri ile ilgilenen araştırmacılar da bu dizinlerden yaptıkları araştırmalarda veri kaynağı olarak yararlanmaktadırlar. Ülkelerin bilim politikalarından sorumlu kuruluşlar ise atıf dizinlerindeki verileri performans ölçü-

mü amaçlı kullanmaya başlamışlardır. Bununla birlikte günümüzde oldukça popüler olan üniversite sıralamalarında (The Times Higher Education World University Rankings, QS World University Rankings, Academic Ranking of World Universities gibi) sıralamayı belirleyen ölçütlerden bazıları atıf dizinleri kapsamında yer alan verilere dayanmaktadır. Türkiye’de de Orta Doğu Teknik Üniversitesi tarafından URAP (University Ranking by Academic Performance) adı altında Türk üniversitelerinin akademik performansları sıralanırken *Web of Science*’da dizinlenen makaleler ve bu makalelere yapılan atıflar temel alınmaktadır. Öte yandan, ilgili literatürde çok sayıda atıf yapılan bir çalışmada (Van Raan, 2005) atıf dizinlerinden elde edilen bibliyometrik verilere dayalı ölçütler temel alınarak sıralama yapmanın sakıncalarının olduğu vurgulanmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye’deki atıf dizinleri temel alınarak gerçekleştirilen uygulamalar (öğretim üyesi atamalarındaki kullanım gibi) irdelenecek, mevcut durumun yarattığı sorunlara dikkat çekilmeye çalışılacak ve daha sağlıklı bir akademik sistemin kurulabilmesi için konuyla ilgili öneriler sıralanacaktır.

Yöntem

Atıf dizinlerindeki Türkiye adresli çalışmalar incelendiğinde yayın üretiminin çok büyük bir kısmının akademisyenler tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Hazırlanan bir raporda (Moed, 2006) 22 Avrupa ülkesinin *Web of Science* kapsamındaki yayınları analiz edilmiş ve tüm makaleler içinde üniversitedeki kişilerin yayımladığı makale oranı en yüksek ülkenin Türkiye olduğu saptanmıştır. Türkiye’nin *Web of Science* kapsamındaki dergilerde yayımladığı makalelerin %91’i akademisyenler tarafından gerçekleştirilirken Fransa için bu oran %52’dir (Moed, 2006, s. 19). Bu bağlamda çalışmamız genel hatlarıyla akademisyenleri yakından ilgilendiren mevcut uygulamalarda atıf dizinlerinde yapılan yayımlara ilişkin nasıl bir politika izlendiğini ortaya koymayı ve mevcut uygulamalarda ortaya çıkan potansiyel sorunların varlığına dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Web of Science kapsamındaki dergilere yönelik olarak çalışmamıza kaynaklık eden verileri sağlamak amacıyla *Journal Citation Reports*’dan yararlanılmıştır. *Journal Citation Reports*, *Web of Science* kapsamındaki dergilerin ülkelere, alanlara, dergi etki faktörleri ve benzeri bibliyometrik bilgileri veren bir kaynaktır ve iki farklı sürüm (*Science Edition* ve *Social Sciences Edition*) şeklinde yayımlanmaktadır. Çalışma kapsamında erişim sağlayabildiğimiz her iki sürümden elde edilen 2000-2012 yıllarına ait veriler değerlendirilmiştir.

Üniversitelerin atama ölçütleri ile ilgili uygulamaları ve bu uygulamalarda atıf dizinlerinden ne şekilde yararlandıklarını ortaya koymak amacıyla “Doçentlik Sınavı Alanları ve Başvuru Koşulları” (ÜAK, 2013), “Yükseköğretim Kurumlarının Öğretim Üyeliğine Atama Kriterleri” (YÖK, 2013) ve “Öğretim Üyeliğine Yükseltme ve Atama Yönetmeliği” (Öğretim, 1982) gibi kaynaklardan yararlanılmıştır.

Ülkemizde YÖK’e bağlı 197 yükseköğretim kurumu vardır (YÖK, 2014). Bunların tamamının atama ölçütlerine tek bir platformdan erişme olanağı bulunmamaktadır. Zaten

tüm üniversitelerdeki atama ölçütlerinin ne olduğu ile ilgili bilgi vermek bu araştırmanın amacı dışındadır ve bu konu kapsamlı başka bir çalışmanın konusu olarak değerlendirilmelidir. Çalışmamızda, yapılan incelemeler sonucunda atama ölçütleri ile ilgili olarak farklı üniversitelerdeki farklı uygulamaları ve aynı üniversite içindeki farklı uygulamaları göstermek, atama ölçütleri konusunda farklı uygulamalar olduğunu tespit ettiğimiz üniversitelerden bazılarında ait örnekleri tablolaştırarak sunmak ve akademik yükseltme ölçütlerinde tutarsız uygulamalarla atf dizininin kullanılmasının bilimsel bir dayanağının olmadığına dikkat çekmek amaçlanmaktadır.

Atf Dizini ile İlgili Türkiye’deki Uygulamalar

Bu bölümde daha çok akademik yükseltmelerde atf dizininin ne şekilde kullanıldığı detaylı şekilde ele alınmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte atf dizininde yayın yapmayı özendirici ulusal ve kurumsal uygulamalara da yer verilmektedir.

Ülkemizde öğretim üyeliğine yükseltme ve atamalar 28 Ocak 1982 tarih ve 17588 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmelik hükümleri uyarınca gerçekleştirilmektedir. Söz konusu yönetmelikte çeşitli yıllarda değişiklikler yapılmış, ancak bilimsel çalışma ve yayımlara ilişkin atf dizini ile ilgili özel bir hükme yer verilmemiştir. Buna göre, yardımcı doçent atamaları adayların başvuruda bulunacakları üniversitelerin rektörlüklerince gerçekleştirilmektedir. Doçentlik unvanı Üniversitelerarası Kurulca düzenlenecek sınavlarda başarı gösteren kişilere verilirken, kişilerin doçentlik kadrosuna atanma işlemleri adayların başvurdukları üniversite rektörlüklerince yürütülmektedir. Profesörlüğe yükseltmelerde ise “kendi bilim alanında uluslararası düzeyde orijinal eserler vermiş olmak” şartı aranmaktadır (Öğretim, 1982).

Günümüzde Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı tarafından düzenlenen doçentlik sınavı başvuru koşulları incelendiğinde birçok alanda atf dizininde yayın yapma koşulu bulunduğu görülmektedir. Tablo 1’de 2013 yılı itibarıyla bazı bilim alanlarına yapılacak başvurularda atf dizini ile ilgili aranan koşullara yer verilmektedir.

Tablo 1: Atf Dizininde Yayın Yapmanın Önkoşul Olduğu Doçentlik Sınavı Alanları ve İlgili Başvuru Koşulu (ÜAK, 2013)

Temel alan	Bilim alanları	Başvuru koşulu
Fen Bilimleri ve Matematik	Kimya, fizik, biyoloji	Başvurulan doçentlik bilim alanı ile ilgili ve adayın yaptığı lisansüstü tez(ler)den üretilmemiş, SCI-Expanded kapsamındaki dergilerde, tek yazarlı veya öğrencisi ile birlikte yazılmış, veya birden fazla araştırmacı tarafından yazılmış ise katkısının ağırlıklı olarak kendisinde olduğu beyan etmek koşuluyla bir özgün makale (editöre mektup, özet, derleme ve kitap kritiği hariç) yayımlanmış olmak.
Fen Bilimleri ve Matematik	Matematik ve istatistik	Başvurulan doçentlik bilim alanı ile ilgili ve adayın yaptığı lisansüstü tez(ler)den üretilmemiş, SCI-Expanded kapsamındaki dergilerde, en az biri tek yazarlı veya öğrencisi ile birlikte yazılmış, veya birden fazla araştırmacı tarafından yazılmış ise katkısının ağırlıklı olarak kendisinde olduğu beyan etmek koşuluyla en az üç özgün makale (editöre mektup, özet, derleme ve kitap kritiği hariç) yayımlanmış olmak.
Mühendislik	Tüm mühendislikler	Başvurulan doçentlik bilim alanı ile ilgili SCI-Expanded veya SSCI kapsamındaki dergilerde toplam en az üç özgün makale (editöre mektup, özet, derleme, teknik not ve kitap kritiği hariç) yayımlanmış olmak. Bu makalelerden, adayın yaptığı lisansüstü tez(ler)den üretilmemiş en az birini, SCI-Expanded kapsamındaki dergilerde başlıca yazar olarak yayımlanmış olmak
Sağlık Bilimleri	Tüm sağlık bilimleri alanları	Başvurulan doçentlik bilim alanı ile ilgili, SCI-Expanded, SSCI veya AHCI kapsamındaki dergilerde, adayın yaptığı lisansüstü ve/veya uzmanlık tezlerinden (yan dal uzmanlık tezleri bu kapsam dışındadır) üretilmemiş, en az biri adayın birinci isim olduğu özgün araştırma makalesi niteliğinde olmak koşuluyla, doktora veya tıpta uzmanlık unvanı aldıktan sonra yaptığı çalışmalardan en az üç özgün araştırma makalesi yayımlanmış olmak

Tablo 1’de olmayan diğer temel alan ve alt bilim alanlarında da (örneğin, Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanı, Spor Bilimleri Temel Alanı, Ziraat ve Orman ve Su Ürünleri Temel Alanı gibi) doçentlik sınavı başvuru koşulları arasında *SCI*, *SSCI* ve *AHCI* kapsamında yapılan yayınlara ya en yüksek puan verilmiş, ya da bu dizinlerdeki dergilerde makale yayımlamak başvuru önkoşulu olarak ölçütler arasında yer almıştır. Doçentlik sınavlarının başvuru koşulları hazırlanırken göz ardı edilen bir başka konu da disiplinlerin bilimsel iletişim özelliklerinin dikkate alınmamış olmasıdır. Örneğin, mühendislik temel alanında belirlenen koşullar farklı disiplinlerin kendilerine has özelliklerinden bağımsız şekilde topyekûn bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

Akademisyenlerin atanması ve yükseltilmesi işlemlerinde ticari bir yapıya sahip Thomson Reuters’in ürünleri olan *SCI*, *SSCI* ve *AHCI* kapsamında yapılan yayınlara öncelik verilme durumu birçok üniversite için geçerliliğini korumaktadır. Yükseköğretim

Kurulu'nun web sayfasında “Yükseköğretim Kurumlarının Öğretim Üyeliğine Atanma Kriterleri” başlığı altında 65 üniversitenin uygulamakta olduğu ölçütler yer almaktadır (YÖK, 2013). Çalışmamızda tüm bu üniversitelerin uyguladığı ölçütler incelenmiştir. Özet olması bakımından, Tablo 2’de bazı üniversitelerin öğretim üyeliğine atanma ölçütlerinde gerekli olan puanlara yer verilmiştir. Burada *SCI*, *SSCI* ve *AHCI* kapsamında yayımlanan makalelerin kadrolara atanmada oynadığı rol dikkat çekicidir.

Tablo 2: Bazı Yükseköğretim Kurumlarının Öğretim Üyeliğine Atanma Ölçütleri (YÖK, 2013)

Üniversite	Alan/Fakülte	<i>SCI</i> , <i>SSCI</i> veya <i>AHCI</i> kapsamındaki makale puanı	Kadrolar için toplam puan		
			Yrd. Doçent	Doçent	Profesör
Acıbadem	Sosyal bilimler	30	30	60	120
Adnan Menderes	Ziraat	100	125	-	400
Afyon Kocatepe	Tüm alanlar	180	150	600	600
Akdeniz	Eğitim bilimleri	40	100	265	400
Aksaray	Mühendislik	100	100	350	800
Anadolu	Tüm alanlar	150	120	450	450
Batman	Sosyal bilimler	25	30	60	120
Celal Bayar	Tüm alanlar	150	120	300	700
Fırat	Mühendislik	25	50	130	250
Gaziosmanpaşa	Tüm alanlar	40	50	150	300
Kırıkkale	Sosyal bilimler	40	50	150	300
Mersin	Sağlık bilimleri	30	60	120	400
Nevşehir	Sağlık bilimleri	25	40	100	150
Niğde	Mühendislik	40	-	120	120
Ondokuz Mayıs	Sağlık bilimleri	50	100	300	600
Pamukkale	Mühendislik	40	60	250	300
Sakarya	Tüm alanlar	100	200	500	800
Şırnak	Tüm alanlar	25	30	80	140
Trakya	Eğitim bilimleri	20	20	60	120
Yıldız Teknik	Tüm alanlar	20	30	60	150

Yükseköğretim kurumlarının öğretim üyeliğine atanma sürecinde uyguladıkları ölçütler incelendiğinde genel olarak şu bulgulara ulaşılmıştır:

- Akademik yükseltme ve atamalarda *SCI*, *SSCI* ve *AHCI* kapsamındaki dergilerde yapılan yayınlar üniversitelerin puanlama listesinde en fazla puanın verildiği kategoride yer almaktadır.

- Birçok üniversitede *SCI*, *SSCI* ve *AHCI* kapsamındaki dergilerde makale yayımlamadan öğretim üyeliği kadrolarına başvurulamamaktadır.
- Kimi üniversiteler (örneğin, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi gibi) hazırlamış oldukları ölçütler kapsamında disiplinlere göre herhangi bir ayırım yapmamaktadırlar.
- Bazı üniversitelerde (örneğin, Adnan Menderes Üniversitesi, Bilecik Üniversitesi gibi) doçent kadrosuna atanmak için herhangi bir puan tutturulmasına gereksinim duyulmamıştır. Söz konusu üniversitelerde “doçent unvanını almış olmak” yeter koşuldur.
- Doçentlik kadrosu ile profesörlük kadrosuna yapılacak atamalarda genellikle gereken toplam puan açısından farklılıklar bulunmasına karşın bazı üniversiteler (örneğin, Anadolu Üniversitesi, Niğde Üniversitesi gibi) her iki kadroya yapılacak atamalar için de aynı puanı kullanmayı tercih etmişlerdir.
- Bazı üniversitelerde *SCI*, *SSCI* ve *AHCI* kapsamındaki dergilerde yayımlanan makalelere verilen puan alanlara göre farklılık göstermektedir. Örneğin, Balıkesir Üniversitesinde sağlık bilimleri alanında *SCI*, *SSCI* ve *AHCI* kapsamındaki dergilerde yayımlanan makalelere 65 puan verilirken; aynı üniversitedeki fen bilimleri ve sosyal bilimlerdeki atamalarda 150 puan verilmektedir.
- Bazı üniversitelerde (örneğin, Hacettepe Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi gibi) profesör kadrolarına atanmak üzere başvuruda bulunan adayların, sadece doçent unvanını aldıktan sonra yapmış olduğu bilimsel çalışmalar dikkate alınırken, bazı üniversitelerde (örneğin, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi gibi) adayların doçent unvanı almadan önceki bilimsel faaliyetleri de değerlendirilmektedir.
- Üniversitelerin bir kısmında (İstanbul Teknik Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi gibi) *SCI*, *SSCI* ve *AHCI* kapsamındaki dergilerde yayımlanan makalelere verilen puanlar ULAKBİM tarafından yapılan dergi sınıflamasına ya da yayın yapılan derginin etki faktörüne göre düzenlenmiştir. Oysaki, 2013 yılı itibarıyla ULAKBİM tarafından daha önce yapılan dergi sınıflamaları (A, B, C, D gibi) artık yapılmamaktadır.
- Öğretim üyeliğine yapılacak yükseltmelerde aynı üniversitede bilim dallarına yaklaşım kadrolara göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, Mersin Üniversitesinde fen ve sağlık bilimleri alanında profesör kadrosuna atanabilmek için önkoşul olarak en az toplam 400 puan aranırken, sosyal bilimler alanında profesör kadrosuna atanabilmek için önkoşul 370’dir. Oysaki, aynı üniversitede doçent kadrosuna yapılacak atamalarda fen, sosyal ve sağlık bilimleri için en az toplam 250 puan koşulu aranmaktadır.
- Üniversitelerin kadrolara yaptıkları atamalar için gerekli gördükleri puanların elde edilmesinde de birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, bir aday Niğde

Üniversitesinde mühendislik alanında doçentlik kadrosu ile ilgili ölçütleri *SCI* kapsamındaki makalelerden sağlamaya kalktığında üç makale yeterli olurken, Fırat Üniversitesinde aynı alanda ve aynı kadro için beş makale bile yeterli olamamaktadır.

Tablo 2 detaylı olarak incelendiğinde, bazı kadrolara atanabilmek için atıf dizinleri kapsamında bir ya da iki makale yazarak gerekli koşulların sağlanabildiği görülmektedir. Hiç şüphe yoktur ki, gerekli puanları sağlamış olmak kadrolara atanabilmek için yeterli olmayabilir. Bu noktada jüri üyelerine önemli görevler düşmektedir. Nicelik olarak mevcut ölçütleri fazlasıyla karşılayan ancak nitelik açısından problemlili görülen atamaların yapılmamasını sağlayabilecek yegâne mekanizma jüri değerlendirmeleridir. Bu açıdan bakıldığında liyakat sahibi ve objektif jürilerin kurulması son derece önem arz etmektedir. Bazı değerlendirmelerin sağlıklı yapılmadığını ortaya koyan çalışmalara ve mahkemeye taşınan uyuşmazlıklara ulusal literatürde dikkat çekilmektedir (Demircioğlu, 2013; Tekinsoy ve Mısır, 2012).

Akademisyenlerin niceliksel açıdan değerlendirilmesinin bir sonucu olarak farklı yollara gidildiği de görülmektedir. Bazı kişiler önlerine konulan ölçütleri aşmanın yollarını farklı şekillerde bulmaktadırlar. Örneğin, 2011 yılında yayımlanmış bir çalışmada (Balcı, 2011, s. 10) *Journal of Animal and Veterinary Advances* adlı dergide yapılan yayınların %41'inin Türkiye adresli araştırmacılar tarafından gerçekleştirildiği ve bu performansın diğer ülkelerden belirgin şekilde ayrıldığı ifade edilmektedir. İlginç olan, Pakistan kökenli bu dergide o zamana kadar Pakistan adresli tek bir makale bile yayımlanmamış olmasıdır. 10 Eylül 2013 tarihinde *Web of Science*'da yaptığımız tarama sonucunda 2007-2013 yılları arasında *Journal of Animal and Veterinary Advances*'de 3202 makale olduğu ve bu makalelerin 993'ünün Türkiye adresli iken, Pakistan adresli sadece beş makalenin dizinlendiği saptanmıştır. Bu gibi örnekler artırılabilir. Birlikte, Balcı'nın çalışmasında (2011, s. 13) ifade ettiği, Türkiye'deki kimi akademisyenlerin ciddi bir bilimsel süzgeçten geçmeyen ve parayla yayın yapan dergilere yönelme yolunu seçiyor oldukları saptaması oldukça dikkat çekicidir.

Atıf dizinlerinde yayın yapılmasına ortam hazırlanması sadece akademik yükseltme ölçütleri ile sınırlı olmayıp yayın yapmayı özendirici bazı uygulamalar da söz konusudur. Örneğin, ULAKBİM, Türkiye Adresli Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik Programı adı altında *Web of Science* kapsamında yayımlanan çalışmaların sahiplerine maddi destek vermektedir. En son yapılan düzenlemelerle birlikte atıf dizinleri kapsamındaki bir makale yazarı en fazla 5000 TL alabilmektedir (ULAKBİM, 2013). Söz konusu teşvik sisteminde sürekli ve kısa sürelerde değişiklikler yapılması da ciddi bir sorun olarak değerlendirilmektedir (Batmaz, 2013, s. 18).

ULAKBİM tarafından verilen desteklere ek olarak üniversiteler de atıf dizinleri kapsamında yayın yapan akademisyenlere teşvik vermektedir. Örneğin, Mustafa Kemal Üniversitesi (2013) *SCI*, *SSCI* ve *AHCI* kapsamındaki çalışmalarda üniversite personeli olan ilk yazarı ödüllendirmektedir. Bazen de akademisyenlerin atıf dizinlerinde yaptıkları yayınlar ile akademik faaliyetlere yönelik destekler verilmektedir. Bu duruma örnek

olarak Hacettepe Üniversitesinde *SCI*, *SSCI* ve *AHCI* dizinlerinde taranan dergilerde son iki yılda makale yayımlamış kişilere verilen kongre, sempozyum, çalıştay vb. uluslararası yurtdışı bilimsel toplantılara katılım desteği gösterilebilir (Hacettepe Üniversitesi, 2013a).

Atf Dizinlerinin Yapısı

Atf dizinlerinin araştırma değerlendirme aracı olarak kullanılması ile ilgili kararlar alınırken atf dizinlerinin yapısı ile ilgili bilgi sahibi olunmasında son derece büyük önem bulunmaktadır. Atf dizinleri ve bu dizinleri temel alarak ortaya konan uygulamalar akademik dünyada yoğun tartışmalara neden olmaktadır. Söz konusu tartışmalarda atf dizinleri kapsamındaki dergilerde yapılan manipülasyonlar, dergi etki faktörünün makale bazında değerlendirilmesinin sakıncaları, teknik problemlerden dolayı atf dizinlerinden elde edilen verilerin sıralama yaparken kullanılmaması gibi konular gündeme getirilmektedir (Herther, 2009; Moed, 2002; Zhou, Lü ve Li, 2012). Tüm bunların yanı sıra söz konusu dizinlerin ticari yapıların ürünü olduğu ve kâr amaçlı olarak politika geliştirdiği de dikkate alınmalıdır. Bu nedenle çalışmamızda Türkiye'deki uygulamalarda daha çok değer verildiği gözlenen *Web of Science* kapsamındaki dergiler özelinde bölgesel genişleme, dergilerin ülkelere ve disiplinlere göre dağılımı ve dergilerin etki faktörleri gibi konularda birtakım değerlendirmeler yapılmak suretiyle atf dizinlerinin yapısı irdelenmeye çalışılmaktadır.

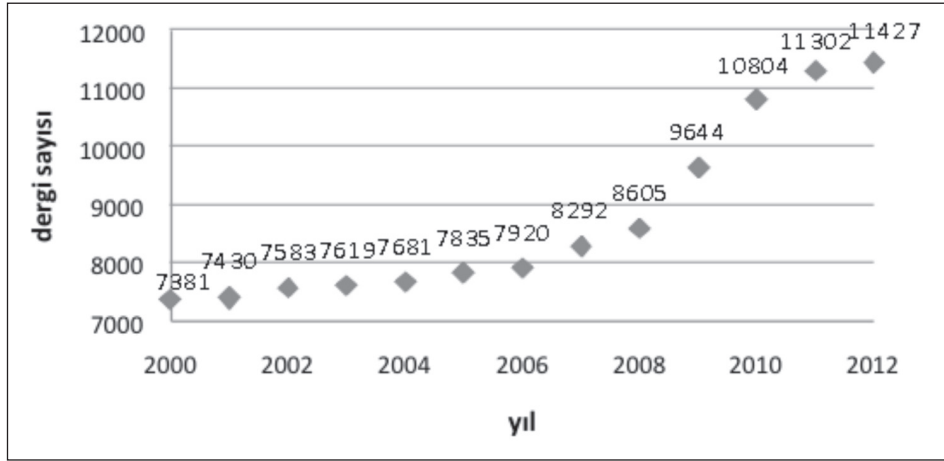
Bölgesel Genişleme

İlk bilimsel dergilerin ortaya çıktığı 1600'li yılların ikinci yarısından günümüze kadar geçen süre içerisinde dünyadaki toplam dergi sayısında çok büyük artışlar olduğu görülmektedir (Al ve Soydal, 2011). Dergilere yönelik olarak en kapsamlı rehber konumundaki Ulrichsweb Global Serials Directory'de 300.000'den fazla süreli yayın bulunmaktadır (Ulrichsweb Global Serials Directory, 2013). Atf dizinleri kapsamındaki dergi sayısı da bu artışa paralel olarak gelişme göstermektedir.

Hem dergilere yönelik dünyadaki gelişmeleri hem de farklı ülkelerde *Web of Science*'a gösterilen ilgiyi yakından izleyen Thomson Reuters uyguladığı politikalarda değişikliğe giderek bölgesel genişleme kararı almıştır. Bu süreçte yeni dergiler atf dizinlerine dâhil edilirken eskisi kadar ince elenip sık dokunmadığı gözlenmektedir. Bu şekilde düşünülmesinin temelde iki nedeni bulunmaktadır. İlk göze çarpan konu Thomson Reuters'ın bölgesel genişleme kararı almasından sonra *Web of Science*'a kabul edilen dergi oranındaki artıştır. Bölgesel genişleme kararından önce yıl içinde yapılan başvuruların yaklaşık %10'u atf dizinlerine kabul edilirken, bu oran bölgesel genişleme uygulaması ile birlikte %16'ya ulaşmıştır (Testa, 2011). İkinci dikkat edilmesi gereken nokta ise bölgesel genişleme kararından sonra *Web of Science*'a kabul edilen kimi dergilerin kısa süre içerisinde *Web of Science* kapsamından çıkarılmasıdır. Örneğin, atf anormallikleri göstermesinden dolayı 2012 yılına ait *Journal Citation Reports*'dan çıkarılan dergilerin yaklaşık yarısı

(65 derginin 30'u) 2007 yılından sonra *Web of Science*'a alınmış dergilerdir (Thomson Reuters, 2013a). Bu durumun yarattığı olumsuz etki çeşitli çalışmalarda (Van Noorden, 2012; 2013) dile getirilmektedir.

Journal Citation Reports'un iki sürümündeki verilerin birleştirilmesi sonucu elde edilen şekil aracılığıyla dergi sayısındaki artış gözler önüne serilmektedir (bkz. Şekil 3). Buna göre 2012 yılı itibariyle *Journal Citation Reports*'da bulunan dergi sayısında 2000 yılıyla karşılaştırıldığında yaklaşık %55'lik bir artış olduğu saptanmıştır. Dünyada aynı dönemde toplam dergi sayısında bu denli bir artış gözlenmemektedir ve yapılan çeşitli araştırmalarda (Mabe ve Amin, 2001; Mark Ware Consulting, 2006) dünyadaki dergi sayısındaki sınırlı artışa dikkat çekilmektedir. *Journal Citation Reports*'daki dergi sayısındaki artış doğrudan Thomson Reuters'in kapsamını genişletmesi ve mevcut pazarın talepleriyle ilgilidir. Bu durum potansiyel olarak atıf dizinleri içinde yayın yapılabilecek dergi sayısının arttığını göstermektedir.

Şekil 3: Yıllara Göre *Journal Citation Reports*'daki Dergi Sayısı (Thomson Reuters, 2013b)

Bölgesel genişleme kararı ile birlikte *Web of Science* kapsamında yayın yapılma potansiyeline sahip ortam genişlemiş ancak bu durum dizin kapsamına giren yayınların niteliğinin sorgulanabilir olduğu sonucunu da ortaya çıkarmıştır. Yakın zamanda dizine giren bazı dergilerin *Web of Science* kapsamından aynı hızla çıkarılması söz konusu dizine ilişkin kalite algısında soru işaretleri doğurmaktadır. Uygulamalara bakıldığında söz konusu durumun atama ölçütlerinde ne derece dikkate alındığı ayrıntılı olarak irdelenmelidir.

Dergilerin Ülkelere Göre Dağılımı

Journal Citation Reports homojen bir yapıya sahip değildir, bir başka ifadeyle bu kaynakta çok farklı ülkelerden dergiler bulunmaktadır. 2000 yılında *Science Edition* için-

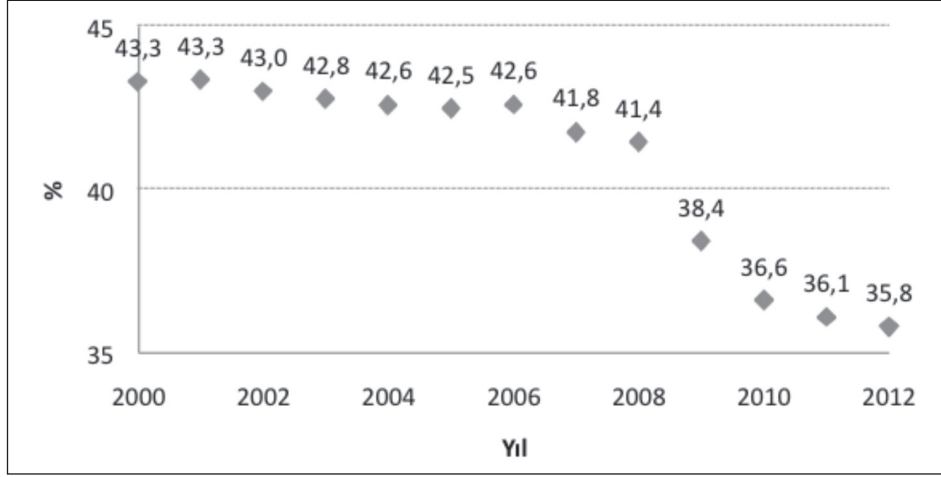
de 65 farklı ülkeden dergi yer alırken, 2012 yılına gelindiğinde bu sayı 84'e ulaşmıştır. Benzer bir durum *Social Sciences Edition* için de geçerlidir. 2000 yılında 41 farklı ülkeden dergi bulunan sürümde 2012 yılı itibariyle 53 farklı ülkeden dergi yer almaktadır. Bu durum yukarıda sözü edilen bölgesel genişlemenin bir sonucudur.

Journal Citation Reports kapsamındaki dergilerin büyük bir bölümü az sayıda ülkeye aittir. Öte yandan bu ülkelerin toplam içindeki oranı yıllar geçtikçe düşmektedir. Tablo 3'te görüleceği üzere en fazla dergiye sahip ülkeler sırasıyla ABD, İngiltere, Hollanda ve Almanya'dır. Bu ülkeler her geçen yıl atf dizinlerine giren dergi sayılarını artırıyor olsalar da, başka ülkelerden dizinlere giren yeni dergilerin sayısının artmasının bir sonucu olarak toplam içindeki temsil edilme oranları azalmaktadır. Atf dizinlerinin lokomotif ülkesi konumunda olan ABD kökenli dergilerin yıllar içindeki oranı bu düşüşü en çarpıcı şekilde göstermektedir (bkz. Şekil 4). Bu durumun ABD'nin bilimsel yayıncılıktaki konumunda herhangi bir değişim olmasından kaynaklanmadığı, ticari kaygıların bir sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Tablo 3: *Journal Citation Reports*'da En Fazla Dergiye Sahip Ülkeler (Thomson Reuters, 2013b)

Yıl	ABD	İngiltere	Hollanda	Almanya	Dört ülkenin toplam dergi sayısı	Dört ülkenin toplam içindeki oranı
2000	3195	1450	671	484	5800	78,6
2001	3220	1499	663	482	5864	78,9
2002	3260	1590	664	485	5999	79,1
2003	3258	1623	667	479	6027	79,1
2004	3271	1648	673	479	6071	79,0
2005	3327	1706	688	479	6200	79,1
2006	3373	1740	694	486	6293	79,5
2007	3462	1830	724	521	6537	78,8
2008	3566	1909	738	536	6749	78,4
2009	3704	2017	783	602	7106	73,7
2010	3953	2290	830	655	7728	71,5
2011	4077	2471	861	675	8084	71,5
2012	4089	2563	851	677	8180	71,6

Kimi ülkelerin atf dizinleri kapsamındaki dergi sayısı artarken, kimi ülkelerin dergi sayılarında pek fazla bir değişim olmamakta (örneğin, Finlandiya), hatta kimi ülkelerin (örneğin, Norveç) dergi sayısı azalmaktadır. Türkiye dergi sayısı hızlı şekilde artan ülkeler arasında yer almaktadır. 2005-2010 yılları arasında *Web of Science* kapsamındaki yeni dergilerin ülkelere göre dağılımının incelendiği bir çalışmada (Testa, 2011) Türkiye adresli dergilerin yaklaşık 10 kat arttığı rapor edilmiştir.

Şekil 4: Yıllara Göre *Journal Citation Reports*'daki ABD Dergilerinin Toplam İçindeki Oranı (Thomson Reuters, 2013b)

Bilimde öncü ülkelerin *Web of Science* kapsamındaki temsiliyetinin giderek azalması, buna karşın ülkemizin de içinde bulunduğu bazı ülkelerde geçmişe oranla dergi sayısında ve dolayısıyla makale sayısındaki gözlemlenen ciddi artışın hangi bilimsel gerekçelerle ortaya çıktığı anlaşılabilir. Bu durumun Nobel ödüllü bilim insanı sayısı, patent sayısı ya da faydalı ürün sayısı gibi sonucu nicelik olan ama o ülkedeki bilim atmosferinin niteliği ile ilgili önemli bilgiler veren kimi göstergelerle herhangi bir bağlantısının kurulamaması da önemli bir sorundur.

Dergilerin Etki Faktörü Değerlendirmesi

Gerek akademik yükseltmelerde, gerekse farklı kurumlar tarafından verilen teşviklerde yayın yapılan dergilerin etki faktörleri dikkate alınarak birtakım uygulamalara gidildiği bilinmektedir. Bu tip uygulamalar yapılırken dergilerle ilgili bir gösterge olan etki faktörünün o dergide yayımlanan makaleler ile ilişkisine yönelik varsayımlar her zaman geçerli olmayabilir. Bunun da ötesinde dergi etki faktörünün manipülasyona açık bir ortam olabileceği dikkate alınmalıdır (Falagas ve Alexiou, 2008). Daha önceden de ifade edildiği üzere 2012 yılında 65 dergide gözlemlenen atıf anormallikleri nedeniyle bu dergiler *Journal Citation Reports*'dan çıkartılmıştır (Thomson Reuters, 2013a). Bu tip atıf anormallikleri sonucunda atıf dizinlerinden çıkartılan dergi sayısında her geçen yıl artış olduğu kaydedilmektedir (Al ve Soydal, 2012, s. 702). Türkiye adresli dergilerden de atıf dizinlerinden çıkartılmış olanlar bulunmaktadır. Bu dergiler arasında ilk akla gelen Türkiye adresli en yüksek etki faktörü değerine sahip dergi konumundaki *Energy Education Science and Technology*'dir.

Son zamanlarda öğretim üyeliğine yükseltilme ölçütlerinde dergilerin etki faktörlerine yönelik puanlama yapma yolunda girişimler bulunmaktadır. Örneğin, bunlar ara-

sında Hacettepe Üniversitesi tarafından hazırlanan, 28 Ağustos 2013 tarihli üniversite senatosunda sunulan öğretim üyeliğine yükseltme ve atama kriterleri taslağı (Hacettepe Üniversitesi, 2013b) oldukça dikkat çekicidir. Makalelerin yayımlandıkları dergideki etki faktörlerine göre puanlaması yapılmak suretiyle yüksek etki faktörü değerine sahip dergilerde yayın yapılmasını özendirme niyetiyle ortaya konulan bu yaklaşım atf dizinlerinin yukarıda ifade edilen manipülasyona açık yapısını gözetmekten uzaktır. Taslakta, makaleye verilecek puan belirlenirken yayın yapılan derginin belli bir etki faktörünün üzerinde olup olmadığına bakılması önerilmektedir. Söz konusu taslaktaki puanlama sistemi Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4: Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyeliğine Yükseltme ve Atama Kriterleri Taslağındaki Puanlama (Hacettepe Üniversitesi, 2013b)

Etki faktörü değeri	Önerilen puan
1'in altı	20
$1 \leq EF < 2$	25
$2 \leq EF < 3$	35
$3 \leq EF < 5$	40
$5 \leq EF < 10$	45
10'un üzeri	50

Tablo 4'te yer alan puanlama sistemine yönelik getirilebilecek en temel eleştiri *Web of Science* kapsamındaki dergilerin önemli bir kısmının 1'in altında etki faktörü değerine sahipken Türkiye'deki araştırmacıların yüksek etki faktörüne sahip dergilerde yayın yapma olanağının dergi sayısının azlığından dolayı sınırlı olmasıdır. Tablo 5'te 2012 yılına ait *Social Sciences Edition* ve *Science Edition* temel alınarak dergi etki faktörlerine yönelik elde edilen bilgiler paylaşılmaktadır.

Tablo 5: 2012 Yılına Ait *Journal Citation Reports*'daki Dergilerin Etki Faktörlerine Göre Dağılımı (Thomson Reuters, 2013b)

Etki faktörü değeri	<i>Social Sciences Edition</i>		<i>Science Edition</i>	
	Dergi sayısı	%	Dergi sayısı	%
1'in altı	1734	57,5	3225	38,3
$1 \leq EF < 2$	845	28,0	2359	28,0
$2 \leq EF < 3$	257	8,5	1324	15,7
$3 \leq EF < 5$	142	4,7	944	11,2
$5 \leq EF < 10$	30	1,0	401	4,8
10'un üzeri	8	0,3	158	1,9
Toplam	3016	100,0	8411	99,9

Not: Yuvarlama hatasından dolayı toplam %100'den farklıdır.

Tablo 5 incelendiğinde 1'in altında etki faktörü değerine sahip dergi sayısının yüksek olduğu, özellikle sosyal bilimler alanında 10'un üzerinde etki faktörü değeri bulunan dergi sayısının ise iki elin parmaklarından az olduğu görülmektedir. Bu durum puanlamanın doğrusal şekilde yapılmasının ne derece uygun olduğunu sorgulamayı gerektirmektedir. Öte yandan etki faktörü değerleri disiplinden disipline farklılık göstermektedir. Birçok alanda atf dizinleri kapsamında etki faktörü 1'in üzerinde fazla sayıda dergi bulunmamaktadır.

Dergilerin Disiplinlere Göre Dağılımı

Etki faktörü değerleri aynı disiplin içinde bile çalışma alanlarına göre oldukça farklılık gösterebilmektedir. Bunun da ötesinde bilim dallarına göre atf dizinlerindeki potansiyel olarak yayın yapılabilecek dergi sayısının oldukça farklı olması değerlendirmelerde ortaya çıkması muhtemel birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Tablo 6 bazı alanlardaki toplam dergi sayılarını ve bu dergilerin ne kadarının 1'in üzerinde etki faktörü değerine sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 6: 2012 Yılına Ait *Journal Citation Reports*'daki Bazı Alanlar ve Dergi Sayıları (Thomson Reuters, 2013b)

Alan	Toplam dergi sayısı	Etki faktörü 1'in üstündeki dergi sayısı	%
Antropoloji	83	29	35
Bilgisayar*	463	233	50
Biyoloji	83	53	64
Dilbilim	160	38	24
Ekonomi	332	130	39
İşletme*	201	102	51
Matematik*	529	144	27
Psikoloji*	557	349	63
Sosyoloji	137	55	40
Tarih*	132	11	8

* Bu alanlar için verileri elde ederken ilgili alanlar birleştirilmiştir. Örneğin, matematik alanı için "Mathematics", "Mathematics, Applied" ve "Mathematics, Interdisciplinary Applications" alanları birlikte değerlendirilmiştir.

Karşılaştırmalı olarak bakıldığında bazı alanlardaki dergi sayısının yüksek olduğu görülmektedir. Tablo 6'da sunulan alanlar içinde bilgisayar bilimleri ve psikoloji nispeten çok sayıda dergiye sahiptir ve bu dergilerin bilgisayar bilimlerinde yarısının, psikolojide ise %63'ünün etki faktörü değeri 1'in üzerindedir. Öte yandan matematik alanında da azımsanmayacak sayıda dergi yer almaktadır. Ancak dergiler etki faktörü değerleri açısından değerlendirildiğinde, matematik alanındaki dergilerin yaklaşık dörtte birinin etki

faktörü değerinin 1'in üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Matematik alanında etki faktörü 10'un üzerinde olan herhangi bir dergi bulunmazken, en yüksek etki faktörü değerine sahip derginin 2012 yılı etki faktörü 5,952'dir. *Journal Citation Reports* kapsamındaki tarih dergilerinin sadece %8'inin etki faktörünün 1'in üzerinde olması alanlara göre etki faktörü değerlerinin ne denli değişim gösterebildiğini iyi bir şekilde örneklemektedir. Matematik alanındaki duruma benzer bir durum tarih alanı için de söz konusudur. Tarih alanında 5'in üzerinde etki faktörüne sahip herhangi bir dergi bulunmamaktadır.

Etki faktörü ile ilgili değişimler tamamen disiplinlerin kendi iç dinamikleriyle ve atf yapma yönelimleriyle yakından ilgilidir. Disiplinler arasındaki farklılıklara alandaki bilginin eskime hızı doğrudan etki etmektedir. Bilginin daha hızlı eskidiği sağlık bilimleri ve mühendislik gibi alanlarda bir makalenin atf alması için beklenebilecek süre felsefe ve tarih gibi alanlara kıyasla daha kısadır ve bu durum dergilerin etki faktörü değerlerini etkilemektedir. Örneğin, etki faktörü değerinin hesaplanmasında kullanılan süre içinde, tarih alanındaki birçok makale atf alamayabilmektedir ve bu durum bir eksiklik olmayıp disiplinin yapısı gereği ortaya çıkmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bir süredir akademi atf dizinleri ile savaş halindedir. Savaşın kuralları zaman içinde değişmekte ve akademisyenler değişen kurallara uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Ne yazık ki, kuralların değişiminde akılcı ve dünyada olup bitenleri özümseyen bir yaklaşımdan çok günlük politikalarla şekillenen yaklaşımlar baskın rol oynamaktadır. Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik Programı kapsamında sürekli ve kısa süre içinde yapılan değişiklikler, üniversitelerin konuya yaklaşımlarındaki gözlemlenen tezatlar, aynı üniversite içerisinde bile gerçekleşen farklı uygulamalar akademik sistem içinde atf dizinlerine dayalı olarak alınan kararların sorgulanmasına neden olmaktadır. Her ne kadar üniversitelerde karar vericiler üniversitelerin niteliğini artırmaya yönelik niceliksel hedefler koysa da, niceliksel artış ilgili bilim alanına anlamlı bir katkı yapıldığı anlamına gelmemektedir. Günümüzde “yayınla ya da yok ol” (publish or perish) yaklaşımının bir sonucu olarak Türkiye yayın sayısına göre yapılan ülke sıralamalarında üst sıralara yükselmiş olabilir. Ancak bu durumun ne denli sağlıklı olduğu mutlaka irdelenmelidir.

Gözlenen yayın artışına rağmen acaba Türkiye bilim dünyasında eskiye kıyasla daha fazla söz sahibi bir ülke konumunda mıdır? Atf dizinleri kapsamında nispeten yüksek sayılabilecek sayıda yayına sahip bir ülke olmasına karşın Türkiye'nin dünya bilimine yön veren bir ülke olduğunu söylemek ne derece mümkündür? Eğer salt bilimsel yayın sayısına bakılacak olursa Türkiye hakkında olumlu şeyler söylemek olanaklıdır. Ancak Nobel ödüllü bilim insanı sayısı, patent sayısı, faydalı ürün sayısı ya da makale başına düşen atf sayısı gibi birtakım parametreler söz konusu olduğunda iyimser bir tablo çizilmesi pek de mümkün değildir.

Yapılan bilimsel çalışmaları değerlendirirken ya da araştırmacılara çeşitli şekillerde teşvik verirken niceliksel değerlendirmeler yapmanın ötesine geçilmesinin zamanı gel-

miştir. Akademiye yer alan bilim insanlarının nitelikli yayın yapması için mevcut kurallar bir an önce değiştirilmelidir. Bunun için atılması gereken ilk adım akademisyenlerin “ne yazdığından çok, nerede yazdığına ve kaç kere yazdığına” bakılan değerlendirme sisteminin terk edilmesidir. Doğaldır ki, yeni bir sisteme geçiş süreci birtakım sıkıntıları da beraberinde getirecektir. Önemli olan uygun hedefi belirleyerek bu hedefe ulaşmayı sağlayacak neden-sonuç ilişkisini doğru olarak ortaya koymaktır. Örneğin, öğretim üyesi atamalarında adayların klasörlerce çalışmayı jüri üyelerine göndermeleri yerine en önemli belli sayıda (örneğin, beş) yayınının incelenmesi bir başlangıç olabilir. Jüri üyelerinin, dosyalarda bulunan çalışmaların kaç puan olduğuna, birtakım dizinlere girip girmediğine göre değil, o çalışmaların gerçek anlamda alana katkısının ne olduğuna bakarak değerlendirme yapmaları gerekmektedir.

Tüm bu anlatılanlar ışığında, Türkiye’deki akademik yapının çekici hale getirilmesi (özlük hakları, çalışma koşulları vb. açılardan) bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Halihazırda bilim insanlarının nitelikli ürünler ortaya koymalarını sağlayacak çalışma koşulları (laboratuvar olanakları, ders yükleri gibi) konusunda birtakım sorunlar bulunmaktadır. Gerek çalışma koşullarına, gerekse özlük haklarına yönelik gerçekleştirilecek iyileştirmeler daha rekabetçi bir akademik ortamın oluşmasına zemin hazırlayabilir. Böyle bir ortam sağlandığında, öğretim üyeliği kadrosunun akademisyenler tarafından garanti bir kadro olarak algılanmaması, uzman değerlendirmesine dayalı objektif performans ölçümleri sonucunda kişilerin üniversite ile olan ilişkilerinin sonlandırılabilmesine olanak tanıyacak bir yapının kurulması mümkün olacaktır. Türkiye’deki üniversitelerin karşılaştırmalı olarak iyi görülen dünya üniversiteleri ile yarışabilmesi ancak böyle bir akademik yapının hayata geçirilmesi ile sağlanabilir.

Teşekkür

Bu çalışmanın taslağını okuyan ve önerileriyle metnin geliştirilmesine katkıda bulunan Prof. Dr. Yaşar Tonta’ya ve değerli görüşleriyle çalışmanın daha anlaşılır hale gelmesini sağlayan makalenin hakemlerine teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Adair, W.C. (1955). Citation indexes for scientific literature? *American Documentation*, 6, 1: 31-32.
- Al, U. ve Soydal, İ. (2012). Dergi kendine atfının etkisi: Energy Education Science and Technology örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 4: 699-714.
- Al, U. ve Soydal, İ. (2011). Atıf dizinlerinin değişen yapısı. *Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji*, 24, 1244: 12-13.
- Baird, L.M. ve Oppenheim, C. (1994). Do citations matter? *Journal of Information Science*, 20, 1: 2-15.
- Bakkalbasi, N., Bauer, K., Glover, J ve Wang, L. (2006). Three options for citation tracking: Google Scholar, Scopus and Web of Science. *Biomedical Digital Libraries*,

- 3, 7. 6 Eylül 2013 tarihinde <http://www.bio-diglib.com/content/3/1/7> adresinden erişildi.
- Balcı, M. (2011). Yüksek sayıda makalenin sırrı. *Matematik Dünyası*, 4: 9-13.
- Batmaz, A. (2013). Türkiye’de bilim üretimi ve arkeoloji. *Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji*, 1369: 18.
- Center for Research Libraries. (2014). Compare databases. 10 Temmuz 2014 tarihinde <http://adat.crl.edu/databases> adresinden erişildi.
- Demircioğlu, M.Y. (2013). Doçentlik sınavında idari süreç. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 109: 141-176.
- Elsevier. (2014). Content overview. 10 Temmuz 2014 tarihinde <http://www.elsevier.com/online-tools/scopus/content-overview> adresinden erişildi.
- Falagas, M.E. ve Alexiou, V.G. (2008). The top-ten in journal impact factor manipulation. *Archivum Immunologiae et Therapiae Experimentalis*, 56, 4: 223-226.
- Hacettepe Üniversitesi. (2013a). Hacettepe Üniversitesi öğretim elemanlarının bilimsel niteliklerinin geliştirilmesi projesi. 6 Eylül 2013 tarihinde <http://www.research.hacettepe.edu.tr/tr-TR/nitelik/> adresinden erişildi.
- Hacettepe Üniversitesi. (2013b). Hacettepe Üniversitesi öğretim üyeliğine yükseltme ve atama kriterleri taslakları. 6 Eylül 2013 tarihinde <http://www.hacettepe.edu.tr/akademik/atama-kriterleri-taslak.php> adresinden erişildi.
- Herther, N.K. (2009). Research evaluation and citation analysis: key issues and implications, *Electronic Library*, 27, 3: 361-375.
- Mabe, M. ve Amin, M. (2001). Growth dynamics of scholarly and scientific journals. *Scientometrics*, 51, 1: 147-162.
- Mark Ware Consulting. (2006). Scientific publishing in transition: an overview of current developments. 24 Mayıs 2014 tarihinde http://www.stm-assoc.org/2006_09_01_Scientific_Publishing_in_Transition_White_Paper.pdf adresinden erişildi.
- Moed, H. (2006). *Bibliometric rankings of world universities. Centre for Science and Technology Studies Report 2006-01*. 3 Eylül 2013 tarihinde <http://ranking.crimea.edu/fde/datas/2008/01/04/1199436420/2.pdf> adresinden erişildi.
- Moed, H.F. (2002). The impact factors debate: the ISI’s uses and limits. *Nature*, 415: 731-732.
- Mustafa Kemal Üniversitesi. (2013). Mustafa Kemal Üniversitesi bilimsel faaliyet teşvik sistemi uygulama esasları. 12 Eylül 2013 tarihinde http://www.mku.edu.tr/files/577_dosya_1368695130.pdf adresinden erişildi.
- Öğretim Üyeliğine Yükseltme ve Atama Yönetmeliği. *T.C. Resmi Gazete* (17588, 28 Ocak 1982).
- Tekinsoy, M.A. ve Mısırs, M.B. (2012). Öğretim üyeliğine atanma sürecinin başlangıcı, ek koşullar ve jüri raporları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61, 1: 351-382.

- Testa, J. (2011). The globalization of Web of Science: 2005-2010. 9 Eylül 2013 tarihinde <http://wokinfo.com/media/pdf/globalwos-essay.pdf> adresinden erişildi.
- Thomson Reuters. (2013a). Journal Citation Reports notices. 12 Eylül 2013 tarihinde http://admin-apps.webofknowledge.com/JCR/static_html/notices/notices.htm adresinden erişildi.
- Thomson Reuters. (2013b). Journal Citation Reports. 10 Temmuz 2014 tarihinde <http://admin-apps.webofknowledge.com/JCR/> adresinden erişildi.
- ULAKBİM. (2013). TÜBİTAK Türkiye adresli uluslararası bilimsel yayınları teşvik programı (UBYT). 12 Eylül 2013 tarihinde <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/ubyt/> adresinden erişildi.
- Ulrichsweb Global Serials Directory. (2013). Ulrichsweb: Global Serials Directory. 6 Eylül 2013 tarihinde <http://ulrichsweb.serialssolutions.com/> adresinden erişildi.
- ÜAK. (2013). Doçentlik sınavı alanları ve başvuru koşulları. 6 Eylül 2013 tarihinde <http://www.uak.gov.tr/?q=node/13> adresinden erişildi.
- Van Noorden, R. (2013). New record: 66 journals banned for boosting impact factor with self-citations. 10 Temmuz 2014 tarihinde <http://blogs.nature.com/news/2013/06/new-record-66-journals-banned-for-boosting-impact-factor-with-self-citations.html> adresinden erişildi.
- Van Noorden, R. (2012). Record number of journals banned for boosting impact factor with self-citations. 10 Temmuz 2014 tarihinde <http://blogs.nature.com/news/2012/06/record-number-of-journals-banned-for-boosting-impact-factor-with-self-citations.html> adresinden erişildi.
- Van Raan, A.F.J. (2005). Fatal attraction: Conceptual and methodological problems in the ranking of universities by bibliometric methods. *Scientometrics*, 62, 1, 133-143.
- YÖK. (2013). Yükseköğretim kurumlarının öğretim üyeliğine atanma kriterleri. 6 Eylül 2013 tarihinde <http://personel.yok.gov.tr/AtanmaKriter/> adresinden erişildi.
- YÖK. (2014). Tüm üniversiteler. 10 Temmuz 2014 tarihinde <http://www.yok.gov.tr/web/guest/universitelerimiz;jsessionid=9C399F3EB7FB7A6C38B9B1372CD10B5B> adresinden erişildi.
- Zhou, Y-B., Lü, L. ve Li, M. (2012). Quantifying the influence of scientists and their publications: distinguishing between prestige and popularity. *New Journal of Physics*, 14, 3: 033033. 10 Temmuz 2014 tarihinde <http://iopscience.iop.org/1367-2630/14/3/033033> adresinden erişildi.